

Ávtebaakoe – Forord

Maja Lisa Kappfjell, Trond Trosterud & Sjur Nørstebø Moshagen
UiT Noregs arktiske universitet

Ávtebaakoe

Daennie Nordlyd-plaeresne leah njieljie artihkelh mah lin Levangken Gieledotkemebiejjiej-konferansesne 2.-4.10. 2019, Dah artihkelh seamma öörnegisnie goh konferansesne.

Artihkele, maam Jussi Ylikoski lea tjaaleme “Áarjelsaemien gieles goh dihte jillemes Uralske gieles jih akte gieltegs dotkemeobjeekte” vuesehte gogkoe áarjelsaemiengiele lea uralske gielesfuellhesne jih muvth grammatihke aamhtesh digkiedalla. Áarjelsaemien gieles gellien aejkien dihte gieles mij lea konservatijvemes saemien gielesfuellhesne. Tjajlie vuesehte mah áarjelsaemiengielen guelmieh leah jih mah eah leah vielie jallh vaenie dejstie jeatjah saemien gielesne. Dísse lissine Ylikoski golme grammatihkefenomeenh vuesehte mah áarjelsaemiengielesne jargesne: substantijven veadtahammoeh, guktie ovmesse kasush nuhtjedh (akkusatijvem, nominatijvem jih elatijvem) gosse objektem mierhkesjidh jih minngiegeatjan viehkieverben *edtjedh* bijre tjaala. Jis historijeslaakan vuortasjibie dam viehkieverbem, dle váájnoe goh lea maadthsaemiengielen potensialhammoste grammatikaliseeresovveme.

Trond Trosterud áarjelsaemien ov-syjjeldihkie baakoej nuelliedáehkiem, partihkelh, jijtse artihkelisnie gietedalla. Gaajhkh ovtetje grammatihkh leah aarebi aaj dej partihkeli bijre tjaaleme jih gáávnesne hov gidtjh aaj sjiere barkoe dej bijre, *hov* (Jonasson (2006)). Orre grammatihkh eah joekehth partihkelh adverbijste. Trosterud vuestie- jih mietievuajnoeh vierhtiedalla jih voejhkele grammatihkem áarjelsaemien adverbide tseegkedh.

Lene Antonsen jarkoestimmiesysteemem, mij njoelkedassi mietie, noerhtesaemiengieleste áarjelsaemiengielese ávtese buakta. Jarkoestimmiesysteme noerhtesaemiengieleste áarjelsaemiengielese, gustie vualkove lea tekste mij joe gáávnesne, Saemiedigkiepresidenten orrejaepieháalome. Lene Antonsen vierhtiedalla maam systeeme buektehte jarkoestidh jih maam ij buekteht jarkoestidh. Daehie vierhtiedallemijstie aaj buakta magkeres joekehth leah áarjelsaemien jih noerhtesaemien gieles gaskem. Maskijnejarkoestimmie maahta utnedh gosse edtja tekstem darjodh (orrejaepieháalome) mohte aaj viehkine gosse tekstem guarkedh, vuesiehtæmman daejreles teksth mah noerhtesaemiengielesne tjaalasovveme. Lene Antonsen vuortesje man jijnjem jarkoestimmieprogramme buektehte daejtie ráállide gaptjedh jih guktie tjoevere programmem bueriedidh.

Torbjörn Söder semantihke ráállam GEAJNOEm vierhtiedalla, guktie dihte ávtese substantijven akkusativvehammose báata, dam maam Bergsland (1946) s. 122f prolatijves akkusativvine gohtje. (Vuesiehtæmman *vaeriem tjoekim*, gusnie *vaerie* akkusativvesne. Guktie Söder aarebi vuesiehtamme dle ovtetje dotkeme semantihke ráállen bijre ajve vuortasjamme adverbide postposisjovvide jih seerkemesuffiksida. Gosse sjiere artihkelem tjaala ajve prolatijves akkusativjen bijre, dellie ij barre orre daajroem buektieh prolatijves akkusativjen bijre badth aaj kasuse akkusativjen bijre. Akkusativjen lea kompleksebe átnoe áarjelsaemiengielesne goh jeatjah saemien gielesne. Tjielke empirijes materijaale misse Söder vuesehte ahte daate semantihke ráálla ij leah barre akkusativjen hammosne, badth aaj objektekaasusnie nominativje gellientaallesse aaj jæjhta.

Daah njieljie artihkelh grammatihke ráállide saemien gieledotkemisnie vuesiehtieh. Áarjelsaemien lea dovne historijeslaakan, grammatikelaakan jih leksikaalelaakan joekehts muhpede saemien gielesne, mohte gieledotkeme ij leah buektiehamme daan raajan dam Bergslanden grammatihkeste virjiedidh. Bergsland (1946). Daen biejjien jih báetije biejjide gosse áarjelsaemien dovne lohkehtimmiegielesne jih seabredh-guedtjies gielesne sjidteminie, daarpesjibie vielie áarjelsaemien gielesstrukturen bijre daejredh. Daah artihkelh leah mealtan dam daajroem lissehteminie.

Konferansen lin 14 lohkehtallemh. Jeenemes dejstie lohkehtallemijstie lin grammatihken bijre, eeres syntaksen bijre mohte aaj morfologijen jih fonologijen bijre. Golme lohkehtallemh lin gieleshistorijen

bijre jallh báarasábpoe hammoej bijre áarjelsaemiengielesne jih golme lohkehtalleh jarkoestimmien jih gieledieremen bijre. Daennie konferansesne lin jijnjesh mealtan, eeremes áarjelsaemien studenth. Áarjelsaemien gieledotkemen Leah jijnjh buerieh lohkehtalleh báetiemisnie jih studenth gieh gieledotkemen báetije boelvide buektieh. Áarjelsaemien gieledotkemen Leah tjoevkes báetije biejjieh.

Forord

Dette nummeret av Nordlyd inneheld fire artiklar basert på innlegg frå Sørsamiske språkforskningsdager 2.-4.10. 2019 på Levanger, her presentert i den rekkjefølgja dei vart presentert i på Levanger.

Den første artikkelen, Jussi Ylikoski *Áarjelsaemien giele goh dihte jillemes Uralske giele*, plasserer sørsamisk i den uralske språkfamilien, og tar opp ein del aktuelle grammatiske tema til drøfting. Sørsamisk er på mange måtar det mest konservative språket i den samiske språkfamilien og forfattern viser dette ved å peike på trekk sørsamisk i større grad enn andre samiske språka har til felles med andre uralske språk. I tillegg drøftar Ylikoski tre sentrale grammatiske fenomen: substantiva si relasjonsform, bruken av ulike kasus (akkusativ, nominativ og elativ) for å merke objektet og det sørsamiske hjelpeverbet til edtjedh ”skulle”, som historisk sett ser ut til å vere ei grammatikalisert utgåve av den ursamiske endinga for potensialis.

Trond Trosterud handsamar ei undergruppe av settet av ubøygde ord i sørsamisk, nemleg partiklane. Alle tidlegare samiske grammatikkar har drøfta partiklane, og det finst også ein separat studie av ein av dei, nemleg *hov* (Jonasson (2006)). Nyare grammatikkar har vald å ikkje skilje ut partiklar som ei eiga gruppe separat frå adverb. Trosterud drøftar argumenta for og i mot dei ulike syna, og prøver deretter å setje opp ein grammatikk over partiklar i sørsamisk.

Lene Antonsen presenterer eit regelbasert maskinomsetjingssystem frå nordsamisk til sørsamisk, med utgangspunkt i ein tekst som allereie finst både på nord- og sørsamisk, nemleg sametingspresidentens nyttårstale. Ho drøftar både kva systemet klarer og ikkje klarer å omsetje og kva som skjer når omsetjinga mislukkast. Denne drøftinga gjev samtidig ei innføring i grammatiske skilnader mellom nord- og lulesamisk. Maskinomsetjing kan bli brukt både til å produsere tekst for publisering (som nyttårstalen) og som hjelp til å forstå ein tekst (t.d. vitskaplege tekstar skrivne på nordsamisk). Antonsen ser på i kva grad omsetjingsprogrammet er i stand til å fylle desse rollene og kva som skal til for å gjere det betre.

Torbjörn Söder drøftar den semantiske rolla VEG (langsetter, langs over, ...) uttrykt ved substantiv i akkusativ, det som Bergsland (1946) s. 122f kallar prolativisk akkusativ (t.d. *vaeriem tjoejkim* ”eg gjekk på ski over fjellet”, med *vaerie* ”fjell” i akkusativ. Som Söder viser har tidlegare forskning på denne semantiske rolla konsentrert seg om bruk av adverb, postposisjonar og avleiingssuffiks. Med å skrive ein separat studie om prolativisk akkusativ gjev Söder ikkje berre ny innsikt i den semantiske rolla men også i kasus akkusativ, som har eit meir komplekst bruksmønster i sørsamisk enn i andre samiske språk. Med utgangspunkt i eit konkret empirisk materiale viser Söder m.a. at denne semantiske rolla ikkje berre blir uttrykt med akkusativ, men også objektskasuset nominativ fleirtal.

Desse fire artiklane illustrerer den sentrale rolla grammatikk har i samisk språkforskning. Sørsamisk skil seg både historisk, grammatisk og leksikalsk frå dei andre samiske språka, men språkforskinga har til no i alt for liten grad vore i stand til å gå ut over innsiktene frå Bergsland (1946). I den nye situasjonen med sørsamisk som opplæringspråk og samfunnsberande språk treng vi likevel større innsikt i sørsamisk språkstruktur. Desse artiklane er med og gjev eit bidrag til ei slik innsikt.

Alt i alt var det 14 føredrag som vart presentert på konferansen. Dei fleste innlegga handla nettopp om grammatikk, særleg om syntaks, men også om morfologi og fonologi. Tre føredrag tok for seg språkhistorie eller eldre former for sørsamisk og tre andre tok opp omsetjing og språklæring. Konfeansen hadde mange deltakarar, særleg var sørsamiske studentar godt representert. Sørsamisk språkforskning har med andre ord både mange gode føredrag som ventar på publisering og interesserte studentar som ser fram til å ta opp stafettpinnen. Framtida ser med andre ord lys ut for sørsamisk språkforskning.

Litteratuvre – Literatur

Bergsland, Knut. 1946. *Røros-lappisk grammatikk: et forsøk på strukturell språkbeskrivelse*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B. Skrifter; 43. Aschehoug, Oslo.

Jonasson, David. 2006. *Den sydsamiska partikeln* hov. Ms. Umeå universitet.

Deltakarar på konferansen (ikkje alle deltakarane var til stades då biletet vart teke):

Ståande bak frå venstre: Sjur Nørstebø Moshagen, Veronika Drageid, Trond Edvard Paulsen, Trond Trosterud, Torbjörn Söder, Asbjørn Kolberg, Børre Gaup, Ove Lorentz, Mikael Vinka, Thomas B. Kjerstad, Jussi Ylikoski.

Ståande i midten frå venstre: Viktor Paulsen Båssa, Risten Länsman, Robin Paulsen, Marit Fjellheim, Vanja Tørresdal, Elin Fjellheim, Elena Paulsen, Sofia "Sööfe" Lutz, Ajlin Jonassen Kråik, Ellen Bull Jonassen, Eino Koponen, Bruce Morén-Duollja.

Ståande framme frå venstre: Sig-Britt "Pia" Persson, Anja Labj, Erika Jonsson, Maja Lisa Kappfjell, Lene Antonsen, Gaebpien-Njaitan Charlotta, Berit Ellen Gaino Jåma, Sandra Nystø Ráhka, Bierna Bientie, Morten Berg.

Sittande frå venstre: Per-Martin Israelsson, Jenny-Krihke Dragsten Bendiksen, Linda Wiechetek, Marja Helena Fjellheim Mortenson, Sara Marja Magga, Maajja-Krihke Bransfjell, Richard Kowalik.